

Twijfel aan Gods aanwezigheid hoort bij wie God wezenlijk is

HOE GOD IN JEZUS TOT ONS SPREEKT

Wie is Jezus? De vraag houdt gelovigen al vanaf het begin van het christendom bezig. Jezus is God, zei de een. Nee, hij is mens, zei de ander. Verkettering over en weer. Theoloog Geurt Roffel wijst een andere weg: "Mijn stavast vind ik uiteindelijk niet in één bepaalde visie op Jezus. Ik heb de waarheid niet in pacht, mijn geloof wordt gevormd door gesprekken die me aan het denken zetten."

Tekst: Geurt Roffel

Het Gelderse Wilp is een prachtig dorp, tegen de dijk staat een schitterende kerk. Dat ik daar in 2004 predikant mag worden, de 25ste dominee van Wilp ooit, maakt me trotser dan ik kan zeggen. Week aan week in de oude kerk van Wilp geloof en leven met elkaar delen, terwijl de eeuwen je ommuren en het licht van de IJsselstreek via de hoge ramen binnen meandert... In Wilp begint een leven dat voelt als een droom die uitkomt, zonder dat ik me van die droom bewust was. Grosso modo ligt de kerkelijke gemeente die ik er tref precies in het midden van de protestantse kerk. Ze telt zowel behoudende als progressieve gelovigen, zowel confessionelen als vrijzinnigen. En ook zijn mensen lid die zichzelf als ongelovig beschouwen. Te midden van die veelkleurigheid krijg ik als dominee alle ruimte om mezelf te ontwikkelen en mijn geloof te laten zien. Op elk gebied ontmoet ik zowel medestanders als kritische geluiden; ik leer me daartoe verhouden. Er is echter één vraag waarbij me dat niet lukt, en dat is: 'Wie is Jezus voor jou?'

Verkettering

We hebben het erover in een gespreksgroep. Een fantastisch gesprek, dat vonkt aan alle kanten. Alle deelnemers vertellen hoe zij Jezus zien en door welke theologie zij daarbij zijn beïnvloed. Voor de één is Jezus een tot mythe gemaakt bijzonder mens. Voor een ander de zoon van God in klassiek-dogmatische zin. En dan kijkt men naar mij. Wie is Jezus voor mij? Mythe? Zoon van God? Ergens ertussenin?

Ik weet het niet. Een vraag is geboren. De vraag die tot mijn promotie aan de Rijksuniversiteit Groningen zal leiden. Zodra het onderzoek van start gaat, gaat er een wereld voor me open. Het is de wereld van het wereldwijde christelijke geloof. Het is onmogelijk om die wereld in kaart te brengen in het bestek van slechts één promotieonderzoek. Maar de dynamiek in die wereld, met zijn archiefkasten vol traditie, zijn kerkelijke instituten en twisten, zijn denkers en doeners, zijn hoop, geloof en liefde voelt overweldigend en kansrijk. De grenzen rond de gespreksgroep uit Wilp vallen weg. De eerste vage contouren verschijnen van een discussie die nog veel veelomvattender is.

Al vanaf het begin van het christendom is er onrust over de vraag hoe valt te begrijpen dat Jezus enerzijds een mens is onder anderen, en anderzijds zo hecht met God verbonden dat hij tegelijk ook goddelijk is. Hoe christenen ook proberen, het is niet mogelijk om dit volledig God- en mens-zijn van Jezus in één overzicht te verenigen. Tegelijk is dat overzicht wel nodig, want zodra iemand Jezus' mens-zijn accentueert, ligt hij onder vuur dat hij Jezus' God-zijn relativeert. En benadrukt iemand Jezus' God-zijn, dan laait de strijd op dat Jezus' mens-zijn uit het zicht raakt. Over en weer is verkettering het gevolg.

Voor elkaar instaan

Hoe houden vandaag de dag belangrijke spelers in de dogmatiek zowel de menselijkheid als de goddelijkheid van Jezus overeind? Ik besluit zes prominente en actuele theologen te consulteren die vast-

houden aan Jezus' mens- én God-zijn. Wat mij direct opvalt, is dat zij weinig moeite doen om bruggen te slaan naar alternatieve benaderingen. Elk van de bestudeerde theologen concentreert zich vooral op de uitleg van de eigen visie.

De verschillen onderling zijn groot. Hoewel twee van hen beschrijven dat God en mens in de persoon van Jezus samenkomen, verschillen hun visies over de manier waarop dit gebeurt fundamenteel. De een legt uit dat deze verbinding tot stand komt doordat God en mens in liefde voor elkaar instaan. Daardoor vormen zij samen de unieke persoon van Jezus, van wie dit voor anderen instaan een wezenstrek is. De ander stelt dat Jezus een Godmens is, die door een wonder van God is geboren.

Een derde beklemtoont juist het absolute onderscheid tussen Jezus en God. Jezus is weliswaar één in wezen met God, maar even wezenlijk voor Jezus is dat hij in zijn leven volkomen afstand heeft gedaan van ieder God-zijn. Zijn lijden en sterven aan het kruis tonen hiervan de uiterste consequentie. Precies dat afzien van goddelijkheid, en de wetenschap dat dit leven uitliep op de opstanding, maakt duidelijk dat Jezus ten diepste één met God is.

De anderen wijzen, als het gaat om Jezus' God- en mens-zijn, op de manier waarop Jezus gestalte krijgt in het leven van zijn volgelingen. Maar ook hier lopen de visies uiteen waarom Jezus naast mens ook God is. De een stelt dat Jezus Gods koninkrijk op een zodanige manier ter sprake brengt, dat hij beschouwd moet worden als het spreken van God zelf. Jezus leeft in woord en daad voor hoe mensen hun eigen leven

Francesco Pittoni:
De opwekking van Lazarus door Jezus (1710).

kunnen openen voor Gods nabijheid en wat er gebeurt als zij dat doen. De vier evangeliën zijn een uitnodiging aan zijn volgelingen om zelf een eigen evangelie te schrijven met hun eigen leven.

Voor anderen blijkt uit de levensveranderende invloed van Jezus op zijn volgelingen dat Jezus naast mens ook God is. Mensen geven Jezus weliswaar in verschillende contexten op verschillende manieren gestalte, maar in al die contexten geldt dat de wijze waarop Jezus God present stelt, mensen hun leven anders doet inrichten. Hun levensoriëntatie verandert.

Afstand nemen

De theologen bieden me veel stof tot na-

denken. Hun werk geeft me nieuwe inzichten en beantwoordt veel van mijn vragen. Maar waar sta ik nu zelf? Dat elk van hen met een overmacht aan argumenten de eigen visie onderbouwt, maakt me ook verlegen. Wie ben ik dan nog om het anders te zien dan zij? Hoe verhoudt mijn eigen stem zich tot dit koor van stemmen?

Het is dubbel. Enerzijds wil ik hen recht doen en vind ik het belangrijk om hun zorgvuldig doordachte geloof zo goed mogelijk te leren kennen om het te kunnen begrijpen. Maar anderzijds spreken ze daarbij zo overtuigd en overtuigend, dat ik me soms voel als een jongen die op catechisatie niet tussen de woorden van de dominee kan komen. Hoewel ik enthousiast ben

over hun vondsten, voel ik het gevaar door hen te worden ingelijfd; dat ik een van hun volgelingen word, zonder dat ik weet of ik dat ben. Wie ben ik, als het gaat om de persoon van Jezus?

Opnieuw sla ik hun boeken op. Nu oefen ik mezelf om afstand te nemen. Ik zoek momenten waarop ik hen weliswaar begrijp, soms zelfs ervan overtuigd ben dat ze gelijk hebben, maar de zaken tegelijkertijd tóch anders zie dan zij. Dat is lastig zoeken, want dat vergt een geconcentreerd beluisteren van mijn eigen stem, terwijl ik die eigenlijk nog niet heb. Geduldig let ik op waar ik blijf haken, op waar ik breuklijntjes zie in hun betogen, barstjes in hun vergezichten, oneffenheden in hun set →

basisovertuigingen. Zodra ik beet denk te hebben, breng ik de speling die ik vind onder woorden en tast ik af wat er daardoor verandert, in ons theologische gesprek en met mij. Zo probeer ik een weg te vinden naar wat mijn eigen stem aan het worden is en verzamel ik fragmenten voor mijn eigen visie. Niet om de hunne te bestrijden, maar om de benaderingen verbonden naast elkaar te laten bestaan. Om te laten zien: 'Kijk, dit zijn de momenten waar wij elkaar op een haar na raken. We zijn het oneens, maar tegelijk ook verwant. En ieder van ons heeft eigen recht van spreken'.

Elkaar leren kennen

Iets wezenlijks verandert nu in mijn benadering. Ik begon met uit te vinden hoe ik het God- en mens-zijn van de persoon van Jezus zie en raadpleegde daarvoor zes autoriteiten. Door hun visies af te wegen wilde ik mijn eigen visie vormen. Nu ontdek ik dat autoriteit daarin niet het belangrijkste is. Belangrijker is de bereidheid je door anderen te laten raken. In die raakmomenten gebeurt het. Daar ontstaat zicht op zowel de overeenkomst als het verschil van het eigen geloof met dat van een ander. Je eigenheid en die van de ander worden daarin zichtbaar, en de verbondenheid tussen die twee. Ging ik op weg om een visie op Jezus' God- en mens-zijn neer te leggen, ontdek ik nu dat het kennen van Jezus verandert en verdiept door hoe je anderen daarin leert kennen. Mijn aanvankelijke vraag 'Wie ben ik?', als het gaat om het God- en mens-zijn van Jezus, verandert daardoor langzaam maar zeker in de bereidheid de discussie aan te gaan: 'Hier ben ik'.

Mijn stavast vind ik uiteindelijk niet in één bepaalde visie op Jezus. Ik heb de waarheid niet in pacht, mijn geloof wordt gevormd door gesprekken die me aan het denken zetten. Daarin ligt ook de reden dat ik het belangrijk vind om aan Jezus te blijven refereren als Zoon van God. Niet als leerstellige waarheid die koste wat kost verdedigd moet worden, maar als gespreksonderwerp, als visie op Jezus waarover het belangrijk is samen te blijven nadenken. Wie in discussie blijft over de vraag hoe de eenheid van Jezus en God kan worden gedacht, houdt alle mogelijkheden om hierop te antwoorden open. Dat klinkt misschien vrijblijvend, maar dat is het niet.

Voor sommigen betekent Jezus' eenheid met God dat hij op een bepaalde manier bovennatuurlijk is. Voor mij niet

Elk antwoord heeft namelijk zijn weerslag op hoe de mens Jezus verschijnt. Verschillende antwoorden naast elkaar maken verschillende aspecten van de mens Jezus zichtbaar.

Voor sommigen betekent Jezus' eenheid met God dat hij op een bepaalde manier bovennatuurlijk is. Voor mij niet. Voor mij wordt God er juist meer geaard van. Wat mij raakt in Jezus' ondenkbaar hechte verbondenheid met God, is dat een mens als ieder ander, met eigen twijfels en angsten, eigen woede en onmacht, eigen overtuigingen en vergezichten, het heeft gewaagd met slechts die verbondenheid, ten einde toe. De gedachte dat God ondenkbaar hecht met hem daarin verbonden is geweest, ontroert me, sterkt me waar ik zelf worstel, en vind ik daarin tegelijk soms bijna te veel om werkelijk toe te laten.

Een waagstuk

Laat ik tot slot drie voorbeelden noemen waar Jezus' eenheid met God me zowel sterkt, als bijna te veel is om toe te laten. Het eerste: als de mens die ondenkbaar hecht verbonden is met God, godverlaten sterft aan het kruis, zegt dat iets belangrijks over wie God is. Deze mens springt in zijn verschrikkelijkste uur op God toe, op hoop van zegen. En op het moment dat hij dat doet, belandt hij midden in de godverlatenheid. Een onmenselijke afstand tot God, juist op het moment dat hij God het hardste nodig heeft. Die afstand is iets wezenlijks voor God. Voor mij betekent dit, dat twijfel aan Gods aanwezigheid hoort bij wie God wezenlijk is. Juist betwijfelbaar is de Eeuwige aanwezig in het onmenselijk lijden; het lijden waar hij het hardste nodig is en ondenkbaar hecht mee is verbonden.

Dat moet hem verscheuren, dat kan niet anders. Het plaatst God op afstand van zichzelf. Maar juist zo, verscheurd in zijn God-zijn, is hij nabij in de hartverscheurende nood van het mens-zijn.

Het tweede: er zijn getuigenissen dat Jezus is opgewekt uit de doodsslaap. Die getuigenissen openen een uitzicht dat in donkere tijden werkelijk kracht kan geven en hoop kan inboezemen. Dat blijkt: mensen leven eruit, veranderen hun leven erdoor. Zo zeker en vast als het verschrikkelijke lijden aan het kruis zijn die getuigenissen echter niet. Jezus volgen is altijd weer een waagstuk op hoop van zegen.

Het derde: het maakt me verdrietig als ik zie hoe negatief in grote delen van het wereldwijde christendom nog steeds wordt geoordeeld over homoseksualiteit en over vrouwen die ambten in de kerk willen vervullen. Zelf ben ik, als man, getrouwd met een man. Hoewel dat voor mijzelf op geen enkele manier haaks staat op mijn christelijk geloof, heb ik te aanvaarden dat ik in dat geloof met veel medechristenen verbonden ben die daar anders over denken. Dat doet toch meer met je dan je denkt. Tegelijk weet ik dat in het spoor van Jezus juist veel gelijkheid is gebracht en mensen van stigma's zijn verlost. Het is lastig zoeken naar een uitweg in deze geloofsstrijd. Ze gaat namelijk voor een belangrijk deel over het zelfbeeld dat mensen – ook ik – van hun eigen lichaam en lichamelijkeheid hebben en het beeld dat geloofsgenoten daarvan hebben. Voor zover ik het zie, speelt hier in de kern een strijd tussen enerzijds de persoonlijke roeping die een persoon als onontkoombaar ervaart, en anderzijds de benodigde toewijding aan gemeenschappelijk gevormde inzichten en tradities. Het lijkt me daarom belangrijk om in discussies hierover zowel die roeping als die toewijding te blijven horen, omdat beide als afkomstig van God worden ervaren en God daarin het laatste woord nog niet sprak. ●

Geurt Roffel is pastor van de oecumenische geloofsgemeenschap Het Brandpunt in Amersfoort. In 2018 promoveerde hij tot doctor in de godgeleerdheid op de studie En wie ben ik volgens jullie? Antwoorden op de vraag of Jezus de zoon van God is (Boeken-centrum, 240 blz., €22,50).